ΛΘ΄ ΕΦΟΡΕΙΑ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

ΑΡΚΑΔΙΑ

Η ΛΘ΄ ΕΠΚΑ είναι νεοσύστατη Υπηρεσία του ΥΠΠΟΤ και ξεκίνησε τη λειτουργία της από τις 10 Μαΐου 2006.

Αν και η επικρατούσα έως την ίδρυση της Εφορείας άποψη ήταν ότι στην Αρκαδία δεν υπάρχουν σωστικές ανασκαφές, με την έναρξη πλέον της συστηματικής παρακολούθησης των κάθε φύσεως εκσκαφών σε ολόκληρο το νομό, άρχισαν και οι σωστικές ανασκαφές σε πολλές περιοχές του, ενώ και η έναρξη κατασκευής δύο σημαντικών δημόσιων έργων, του αυτοκινητόδρομου «Τρίπολης-Καλαμάτας και Κλάδου Λεύκτρου-Σπάρτης», όπως και της «κατασκευής ταμιευτήρα Τάκας» νότια της Τρίπολης, έφεραν στο φως σημαντικά αρχαιολογικά κατάλοιπα.

Παρά τις ευνόητες δυσκολίες που είχε η νέα Εφορεία, προπάντων οικονομικές, πέτυχε και την έναρξη συστηματικών ανασκαφών σε συνεργασία με ξένες Αρχαιολογικές Σχολές, ενώ συνεχίστηκε και η ανασκαφή σε συνεργασία με την Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή στη Σύβαρη της Ιταλίας.

Παρακάτω δίνονται εν συντομία οι σημαντικότερες ανασκαφές της Εφορείας κατά τα τέσσερα χρόνια λειτουργίας της.

ΜΑΝΤΙΝΕΙΑ

Τεγέα

Θέση «Παλαιά Επισκοπή»

Το έτος 2009 ξεκίνησε η πρώτη φάση του νέου πενταετούς ερευνητικού προγράμματος

Εικ. 1. Παλαιά Επισκοπή Τεγέας. Άποψη της ανασκαφής.

της Εφορείας σε συνεργασία με το Νορβηγικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο, με τίτλο «Ελληνονορβηγικές ανασκαφές στην Τεγέα» και τη συμμετοχή της 25ης ΕΒΑ. Το πρόγραμμα είναι κατά κύριο λόγο ανασκαφικό και θα διεξαχθεί σε δύο θέσεις της αρχαίας πόλης: α) σε αγροτεμάχιο ιδιοκτησίας του ΥΠΠΟΤ στη θέση «Παλαιά Επισκοπή», όπου εντοπίζεται η Αγορά της αρχαίας Τεγέας και β) στο ιερό της Αλέας Αθηνάς. Δύο είναι οι βασικοί στόχοι της πρώτης φάσης του προγράμματος: αφ᾽ ενός μεν να τεκμηριωθούν οι διάφορες φάσεις της ιστορίας της σημαντικής αυτής πόλης, αφ᾽ ετέρου δε να εξακριβωθεί το πολεοδομικό σχέδιο της αρχαίας Τεγέας, το οποίο – σύμφωνα με πρόσφατες γεωμαγνητικές έρευνες – είχε κανονική μορφή που ανάγεται στην ύστερη αρχαϊκή εποχή.

Οι εργασίες της πρώτης χρονιάς είχαν προκαταρκτικό χαρακτήρα, περιορίστηκαν σε δύο δοκιμαστικές τομές, προκειμένου να ελεγχθεί το πάχος των επιχώσεων και έφθασαν σε βάθος έως την επιφάνεια των νεότερων χρονολογικά ακίνητων καταλοίπων που ανάγονται ως επί το πλείστον στους ύστερους βυζαντινούς χρόνους (εικ. 1). Από τις επιχώσεις περισυνελέγη ενδιαφέρουσα κεραμική που χρονολογείται από την ύστερη μυκηναϊκή εποχή έως και το 14ο αι. μ.Χ.

Στάδιο, λόφος Αγίου Κωνσταντίνου

Λίγο πιο έξω από το Στάδιο υψώνεται χαμηλός λόφος που έχει πάρει το όνομά του από τον ομώνυμο νεότερο ναό στην κορυφή του. Παλαιότερες επιφανειακές έρευνες επί του λόφου είχαν ως αποτέλεσμα τον εντοπισμό προϊστορικής κεραμικής. Ανασκαφική έρευνα της Εφορείας που ξεκίνησε το 2007 με αφορμή το αίτημα του οικείου Εκκλησιαστικού Συμβουλίου για ανέγερση οικήματος πολλαπλών χρήσεων, σε μικρή απόσταση νοτιοανατολικά της εκκλησίας, έφερε στο φως για πρώτη φορά προϊστορικό οικισμό με συνεχή κατοίκηση από την πρωτοελλαδική περίοδο έως και τους ύστερους

μυκηναϊκούς χρόνους (εικ. 2). Η κύρια φάση χρήσης του χώρου ανάγεται στην πρωτοελλαδική και μεσοελλαδική περίοδο. Προς το παρόν έχει ανασκαφεί μερικώς ορθογώνιο κτήριο με προσανατολισμό Δ.Β.Δ.- Α.Ν.Α., το οποίο παρουσιάζει διμερή διάταξη και παραπέμπει στον πιο διαδεδομένο τύπο κατοικίας στον αιγαιακό χώρο ήδη από την πρώιμη Χαλκοκρατία. Το ένα από τα δύο δωμάτια έχει εμβαδόν εσωτερικά πάνω από 25 τ.μ. Μεταξύ των χαρακτηριστικότερων δειγμάτων κεραμικής συγκαταλέγονται ακέραιη πρωτοελλαδική φιάλη και θραύσματα δύο, τουλάχιστον, αποθηκευτικών πίθων με σχοινοειδή διακόσμηση.

Επισκοπή, οικόπεδο Γ. Οικονομόπουλου
Με αφορμή αίτημα για κατασκευή κολυμβητικής δεξαμενής σε οικόπεδο που βρίσκεται στο άμεσο περιβάλλον της Παλαιάς Επισκοπής, εντοπίστηκαν το 2009 τα πενιχρά οικοδομικά κατάλοιπα εργαστηρίου κεραμικής με προϊόντα που χρονολογούνται από τους πρώιμους αρχαϊκούς έως και τους πρώιμους ελληνιστικούς χρόνους. Το πιο σημαντικό πόρισμα της έρευνας αυτής, είναι ότι για πρώτη φορά διαπιστώνεται ανασκαφικά η ύπαρξη τοπικής κεραμικής παραγωγής της Τεγέας. Με βάση το πλήθος και τη λειτουργία των προϊόντων είναι πολύ πιθανό ότι ο εργαστηριακός χώρος βρίσκεται σε άμεση σχέση με λατρευτικό χώρο, πιθανότατα ναό, ο οποίος πρέπει να αναζητηθεί στο ευρύτερο περιβάλλον της πρόχειρης εγκατάστασης. Από τα πολυπληθή κινητά ευρήματα αναφέρονται ενδεικτικά τμήμα λεοντοκεφαλής-υδρορρόης, λάκαινες, μαρμάρινες κεραμώσεις, λεπτότεχνη κεραμική ύστερων αρχαϊκών και πρώιμων κλασικών χρόνων.

Κάνδαλος και Μανθυρέα
Στο έργο περιβαλλοντικής αδειοδότησης του ταμιευτήρα της Λίμνης Τάκα εντοπίστηκαν κατά τα έτη 2008-2009 ακίνητα και κινητά ευρήματα στις κτηματικές περιφέρειες των παραπάνω περιοχών, που χρονολογούνται από τους προϊστορικούς έως τους ύστερους ρωμαϊκούς χρόνους (εικ. 3). Η ευρύτερη περιοχή που οριοθετείται από τον Ι.Ν. Παναγίας Μανθυρέας έως και τον ασφαλτόδρομο που οδηγεί από την Τρίπολη προς τη Μανθυρέα αποτελεί το λεγόμενο «Μανθουρικόν πεδίον», όπου και η αρχαία κώμη της Μανθυρέας. Τα αποτελέσματα των ερευνών αυτών σαφώς εμπλουτίζουν τις γνώσεις μας για την προϊστορία, την ιστορία και την τοπογραφία της περιοχής.

Μαντίνεια
Νεστάνη, οικισμός Μηλιάς
Σωστική ανασκαφή στο οικόπεδο ιδιοκτησίας Μ. Καραλή, η οποία ξεκίνησε τον Αύγουστο του 2010 και βρίσκεται σε εξέλιξη, έφερε στο φως τμήμα νεκροταφείου ελληνιστικών και ρωμαϊκών χρόνων. Οι τάφοι είναι λακκοειδείς και πλούσια κτερισμένοι. Μεταξύ άλλων αναφέρεται ενταφιασμός μικρού παιδιού στον πυθμένα μαρμάρινης πυέλου, η οποία κοσμείται εξωτερικά με ανάγλυφη λεοντοκεφαλή. Μέσα από τον τάφο περισυνελέγησαν πολύτιμα αντικείμενα, όπως φύλλα χρυσού, χρυσό περίαπτο με ένθετη υαλόμαζα, χρυσό δακτυλίδι με παράσταση ιππέα, χάλκινος ακέραιος αμφορίσκος, σιδερένια στλεγγίδα με ίχνη υφάσματος, ειδώλιο βατράχου από υαλόμαζα και τμήματα υάλινων και πήλινων αγγείων. Ως κάλυμμα του τάφου είχε επαναχρησιμοποιηθεί ακέραιη μαρμάρινη επιτύμβια στήλη, η οποία φέρει στο ανώτερο τμήμα της την επιγραφή ΧΑΙΡΕ.

Τρίπολη
Παλλάντιο
α. Στο πλαίσιο του Έργου «Κατασκευή Ταμιευτήρα Λίμνης Τάκα Ν. Αρκαδίας» και με αφορμή την κατασκευή χωματόδρομου και χάραξη διώρυγας για την περισυλλογή των ομβρίων υδάτων από τα ρέματα της Αγίας Παρασκευής,

Εικ. 2. Στάδιο, λόφος Αγίου Κωνσταντίνου. Άποψη της ανασκαφής.

Εικ. 3. Μανθυρέα. Άποψη της ανασκαφής.

Εικ. 4. Παλλάντιο. Ανασκαφή στην αγορά της πόλης.

Εικ. 5. Θέση «Καλογερικό». Αρχαίος οδικός άξονας.

του Αγίου Ιωάννη και του Βαλτετσίου, αποκαλύφθηκαν ανατολικά του λόφου του Αγίου Ιωάννη, μέσα σε επίπεδη έκταση σε μήκος 500 μ., τμήματα του πολεοδομικού ιστού της κάτω πόλης του Παλλαντίου. Στις ανασκαφικές εργασίες που διεξήχθησαν τα έτη 2008-2009 βρέθηκαν τμήματα δημόσιων και ιδιωτικών οικοδομημάτων της ελληνιστικής και ρωμαϊκής πόλης (εικ. 4), του αρχαίου τείχους και λιθόστρωτου δρόμου του Παλλαντίου, νομίσματα, πολυάριθμα κεραμικά ευρήματα, όπως και ενεπίγραφα τμήματα κεράμων με την επιγραφή ΔΑΜΟΣΙΟΣ, που επιβεβαιώνουν το δημόσιο χαρακτήρα ορισμένων κτηρίων.
β. Στο πλαίσιο του Έργου «Κατασκευή του νέου αυτοκινητοδρόμου Κόρινθος - Τρίπολη – Καλαμάτα», στην πεδινή έκταση γύρω από το υφιστάμενο λατομείο Χόντου, αποκαλύφθηκαν τα έτη 2009 και 2010 τμήματα του αρχαίου οδικού δικτύου της περιοχής και παρόδιες ταφές. Αποκαλύφθηκε μεγάλο τμήμα της κεντρικής αμαξήλατης οδού που οδηγούσε στα υψίπεδα της αρχαίας Ασέας, και ο αρχαίος δρόμος που συνέδεε την κάτω πόλη του αρχαίου Παλλαντίου με τον κεντρικό οδικό άξονα. Αποκαλύφθηκε ακόμα οδός λιθαγωγίας. Πρόκειται για επικλινή οδό μεταφοράς λατομημένων ογκόλιθων. Το πλάτος κυμαινόταν από 1,30 έως και 2 μ. Σημαντικό παρόδιο κτήριο της ελληνιστικής εποχής, πιθανότατα αγροτικό ιερό, εντοπίστηκε επίσης στην περιοχή, καθώς και τοίχος εγκιβωτισμού κοίτης ρέματος. Με την κατασκευή του υδραυλικού αυτού έργου διευθετούσαν τα ύδατα από τα ρέματα της περιοχής, προκειμένου να εξασφαλίζεται η απρόσκοπτη οδική πρόσβαση προς την πόλη του αρχαίου Παλλαντίου.
γ. Στη θέση «Καλογερικό», ανάμεσα στα όρια των δήμων Τρίπολης και Βαλτετσίου, στο πλαίσιο κατασκευής του νέου αυτοκινητόδρομου Τρίπολης - Καλαμάτας, αποκαλύφθηκε σε μήκος 1 χλμ. περίπου αρχαία αμαξήλατη οδός που συνέδεε το Παλλάντιο με την Ασέα και τη Μεγαλόπολη. Διασώθηκαν κατά τόπους αρματοτροχιές, αναλημματικοί παρόδιοι τοίχοι και τεχνητά κοψίματα του βράχου. Πρόκειται για χαρακτηριστικό παράδειγμα του αρχαίου οδικού δικτύου με διαχρονική χρήση που διασώζεται σε εξαιρετική κατάσταση και σε ιδιαίτερα μεγάλο μήκος, ενώ διατηρούνται σε αρκετά τμήματα οι αρματοτροχιές του. Επάνω από τον αρχαίο δρόμο σώζεται και η μεσαιωνική του φάση και φαίνεται πως ο δρόμος ήταν σε χρήση έως και τα νεότερα χρόνια (εικ. 5).

Εικ. 6. Μάναρη. Άποψη του αρχαίου ληνού.

Βαλτέτσι

Αραχαμίτες

Το Φινλανδικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Αθηνών πραγματοποίησε τα έτη 2006-2010 αρχαιολογική έρευνα σε περιοχή πλησίον του λοφίσκου όπου βρίσκεται η εκκλησία της Αγίας Παρασκευής. Με τις δοκιμαστικές τομές που έγιναν κατά το 2007 και το 2008 για την επιβεβαίωση των αποτελεσμάτων της μαγνητομετρικής έρευνας, εντοπίστηκαν αρχιτεκτονικά λείψανα δύο μεγάλων διαστάσεων κτηρίων, τα οποία, βάσει των κινητών ευρημάτων (νομίσματα, ειδώλια, κεραμική), μπορούν να χρονολογηθούν στην ύστερη ελληνιστική εποχή και στους ρωμαϊκούς χρόνους. Το 2010 ξεκίνησε η συστηματική ανασκαφή στο πλαίσιο πενταετούς προγράμματος. Τα πρώτα αρχιτεκτονικά λείψανα και τα κινητά ευρήματα υποδεικνύουν ότι το κτήριο των ύστερων ελληνιστικών χρόνων έχει σχέση με λουτρική εγκατάσταση. Σε δοκιμαστικές τομές που διενεργήθηκαν στο χώρο, αποκαλύφθηκαν θεμέλια κτηρίου που με βάση τα κινητά ευρήματα πιθανότατα συνδέεται με θρησκευτικές δραστηριότητες, που εκτείνονται χρονικά από την ύστερη αρχαϊκή μέχρι και την ύστερη ελληνιστική περίοδο.

Μάναρη

Το 2009, στο πλαίσιο του Έργου «Κατασκευή αυτοκινητόδρομου Τρίπολης - Καλαμάτας», στα νέα διόδια Ασέας, εντοπίστηκαν αρχιτεκτονικά λείψανα αγροτικής εγκατάστασης ύστε-

ρων ρωμαϊκών χρόνων. Πρόκειται για ληνεώνα, καθώς βρέθηκε ακέραιος ληνός, κτισμένος από αργούς λίθους και ασβεστοκονίαμα (εικ. 6) και δεξαμενή για την αποθήκευση των σταφυλιών ή για τη συμπύκνωση του γλεύκους.

Αμπελάκι

Στα όρια των περιοχών Αμπελακίου και Μάναρη εντοπίστηκε προϊστορικός οικισμός της πρώιμης εποχής του Χαλκού (πρωτοελλαδική Ι και ΙΙ) που εκτεινόταν στην κορυφή του λόφου «Κλαράκι». Εντοπίστηκαν λίγα λείψανα τοίχων, λιθοσωροί με άφθονη κεραμική, πυρές και λίθινες κατασκευές. Η κεραμική, άβαφη χρηστική (τριποδικές χύτρες, λεκανίδες), αποθηκευτικά αγγεία (πίθοι, πιθαμφορείς, στάμνοι), λεπτή κεραμική από ανοιχτά και κλειστά αγγεία (φιάλες, ραμφόστομες πρόχοι, αρύταινες, δίωτα κύπελλα), αλλά και τα άλλα κινητά ευρήματα: λίθινα εργαλεία εργαλεία από αποκεκρουμένο λίθο: πυρήνες, λεπίδες, φολίδες και απολεπίσματα οψιανού, πήλινα ειδώλια και υφαντικά βάρη, χρονολογούν τον οικισμό στην πρωτοελλαδική Ι-ΙΙ περίοδο (3200-2400 π.Χ.).

ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΗ

Μεγαλόπολη

Μεγαλόπολη (Δημοτικά έργα)

α. Κατά το έργο επέκτασης του σύγχρονου νεκροταφείου της Μεγαλόπολης, αποκαλύφθηκε τα έτη 2006-2007 η θεμελίωση ενός αρχαίου δημόσιου οικοδομήματος, σε απόσταση 200 μ. περίπου νότια από το άνω διάζωμα του κοίλου του θεάτρου. Στο στρώμα καταστροφής βρέθηκαν τα πήλινα γραπτά μέλη της ανωδομής, όπως σίμη, ηγεμόνας στρωτήρας και ηγεμόνες καλυπτήρες (εικ. 7). Το κτήριο, που ίσως εξυπηρετούσε τις δημόσιες ανάγκες των ομοσπονδιακών δραστηριοτήτων της αρκαδικής πρωτεύουσας, καταστράφηκε από φωτιά, πιθανότατα το 223/2 π.Χ. από το σπαρτιάτη βασιλιά Κλεομένη Γ', όπως συνέβη με αρκετά ιερά και κτήρια της μεγάλης αρκαδικής πρωτεύουσας.

β. Τμήμα του πολεοδομικού ιστού της αρχαίας Μεγαλόπολης αποκαλύφθηκε το 2007 στην οδό Σοφοκλέους στο πλαίσιο κατασκευής αποχετευτικού αγωγού του Δήμου Μεγαλόπολης. Εντοπίστηκαν τμήματα τοίχων ιδιωτικών κατοικιών της ελληνιστικής πόλης που σώζονταν σε επίπεδο θεμελίωσης και δομούνταν από αργούς λίθους. Η ανωδομή τους, που ήταν από ωμές πλίνθους, δεν σώθηκε. Οι τοίχοι ανήκαν σε δωμάτια που δεν αποκαλύφθηκαν στο σύνολό τους. Συλλέχθηκαν τεμάχια κεραμίδων στέγης, όστρακα μελαμβαφών και άβαφων αγγείων, οστά ζώων, χάλκινα νομίσματα και μια ακέραια χάλκινη αιχμή βέλους από το στρώμα καταστροφής (εικ. 8). Από τα κινητά και ακίνητα ευρήματα συμπεραίνεται η χρονολόγηση των κτηρίων στους ελληνιστικούς χρόνους.

γ. Σε σωστική ανασκαφή στο Ο.Τ. 237 επί των οδών Λυκόρτα και Κεφάλα (οικόπεδο Χαραλαμπόπουλου), στο βόρειο τμήμα της σύγχρονης Μεγαλόπολης, αποκαλύφθηκε το 2009 τμήμα ενός νεκροταφείου. Εντοπίστηκαν δέκα κεραμοσκεπείς ταφές με προσανατολισμό ΒΔ.-ΝΑ., που χρονολογούνται στα ύστερα ρωμαϊκά χρόνια, περί τον 2ο-3ο αι. μ.Χ. Οι οκτώ ήταν καλυβίτες και οι δύο λακκοειδείς. Παλαιότερη ταφική χρήση του χώρου χρονολογείται στην ύστερη ελληνιστική εποχή (μέσα 2ου-μέσα 1ου αι. π.Χ.).

Βελιγοστή

Στον κόμβο της Βελιγοστής, στο 40ό χλμ. της Ε.Ο. Τρίπολης - Καλαμάτας, στο χώρο όπου κατασκευάστηκαν τα διόδια, βρέθηκαν κατά τα έτη 2008-2009 θραύσματα οψιανών και πυριτόλιθων, καθώς και λίθινα εργαλεία, τα οποία μαρτυρούν την προϊστορική κατοίκηση της περιοχής. Βρέθηκαν, επίσης, κατάλοιπα κτηρίων της ελληνιστικής εποχής, λιθόκτιστο πηγάδι, κατάλοιπα κεραμικού κλιβάνου και ταφές των ρωμαϊκών και βυζαντινών χρόνων. Η νέα αυτή αρχαιολογική θέση ρίχνει φως όχι μόνο σε άγνωστες πτυχές της βιοτεχνικής παραγωγής και της οικονομικής ζωής της αρκαδικής υπαίθρου χώρας, αλλά και στην τοπογραφία της.

Περιβόλια

Στις εργασίες κατασκευής του οδικού κόμβου που θα συνδέει τη Μεγαλόπολη με το νέο αυτοκινητόδρομο Τρίπολης - Καλαμάτας, αποκαλύφθηκε στην περιοχή «Ποτιστικά», στα βορειοανατολικά του χωριού Περιβόλια, αρχαία πόλη με οργανωμένο πολεοδομικό σύστημα. Ειδικότερα, κατά τα έτη 2008-2010, ήλθαν σταδιακά στο φως τμήματα οικοδομικών νησίδων που ορίζονται από καλοσχηματισμένους κά-

Εικ. 7. Μεγαλόπολη. Επέκταση του νεκροταφείου. Άποψη της ανασκαφής.

Εικ. 8. Μεγαλόπολη. Αποχετευτικός αγωγός. Αιχμή βέλους.

Εικ. 9. Αιμονιαί. Πήλινη λεκανίδα με μελαμβαφή διακόσμηση.

θετους και οριζόντιους λιθοστρωμένους δρόμους. Η ακμή της πόλης ανάγεται στα κλασικά χρόνια (5ος και 4ος αι. π.Χ.), ενώ η παλαιότερη φάση κατοίκησης ανέρχεται στα αρχαϊκά και γεωμετρικά χρόνια (6ος, 7ος και 8ος αι. π.Χ.), όπως υποδεικνύεται κυρίως από την κεραμική (εικ. 9). Η θέση αυτή που βρίσκεται έξω από τη σύγχρονη Μεγαλόπολη, ταυτίστηκε από την προανασκαφική έρευνα, με την αρχαία πόλη των Αιμονιών, που αναφέρει ο Παυσανίας. Η αρχαιολογική αυτή έρευνα στο πλαίσιο ενός δημόσιου έργου, ρίχνει φως σε άγνωστες πτυχές του οικιστικού πλέγματος της Μεγαλοπολίτιδος χώρας και του γνωστού συνοικισμού των κωμών της αρχαίας Μεγαλόπολης.

Άνω Καρυές (Λύκαιον Όρος)

Στο πλαίσιο της συνεργατικής συστηματικής ανασκαφής της Εφορείας με την Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών στο Λύκαιον Όρος κατά τα έτη 2007-2010 έγιναν ανασκαφικές τομές και έρευνες πεδίου σε συνεργασία με την Εφορεία.

α. Στους τομείς έρευνας της ΛΘ' ΕΠΚΑ έγινε το 2008 στην περιοχή του τεμένους του Λύκαιου Διός καθαρισμός από τη βλάστηση της μεγάλης σειράς των αργών λίθων του αρχαίου περιβόλου του, ο οποίος είχε εντοπιστεί στις αρχές του περασμένου αιώνα από τον Κ. Κουρουνιώτη και επανεντοπίστηκε από τους αρχαιολόγους της Εφορείας στο νότιο και ανατολικό σκέλος του και σε μήκος 287 μ. περίπου.

β. Στον κάτω χώρο του ιερού ανοίχθηκε το 2008 εκ μέρους της ΛΘ' ΕΠΚΑ η τομή J νότια των βαθμίδων ή εδωλίων, όπου εντοπίστηκε εκτεταμένο στρώμα καταστροφής από κεραμίδες στέγης λακωνικού τύπου και κεραμική. Περισυλλέχθηκαν αβαφής και μελαμβαφής κεραμική, διάφορα μεταλλικά αντικείμενα και ένα ανθεμωτό ακροκέραμο της ελληνιστικής εποχής που προέρχεται από τη στέγη του κτηρίου.

γ. Στον τομέα έρευνας της ΛΘ' ΕΠΚΑ το 2010 έγινε ανασκαφικός καθαρισμός της θεμελίωσης της κρήνης, που ταυτίζεται με την Αγνώ και βρίσκεται μεταξύ του Ιπποδρόμου και της κορυφής του Λυκαίου. Αποκαλύφθηκαν 18 περίπου νέες λιθόπλινθοι της θεμελίωσης, ενώ η κεραμική περιελάμβανε κυρίως ελάχιστα αβαφή όστρακα της ελληνιστικής εποχής.

δ. Στην κορυφή του ιερού λόφου τα έτη 2006-2010 ανοίχθηκε από αμερικανικής πλευράς η τομή Z, από την οποία συμπεραίνεται ότι η α΄ χρήση του βωμού τοποθετείται στην προϊστορική περίοδο. Η τομή έφθασε μέχρι το φυσικό βράχο και η στρωματογραφία φανερώνει πως ο βωμός χρησιμοποιήθηκε κατά τη μυκηναϊκή περίοδο, όπως φαίνεται από θραύσματα κυλίκων και άλλα συνευρήματα. Η στρωματογραφία περιλαμβάνει κατά τους αμερικανούς ανασκαφείς δείγματα της Ύστερης Νεολιθικής, πρωτοελλαδικής και μεσοελλαδικής περιόδου, καθώς και ευρήματα των γεωμετρικών, αρχαϊκών, κλασικών και ελληνιστικών χρόνων. Στο κατώτερο ιερό, έχουν ανοιχθεί τα έτη 2006-2010 αρκετές στρωματογραφικές κυρίως τομές στην περιοχή των λεγόμενων βαθμίδων ή εδωλίων της κρήνης, του λεγόμενου «Ξενώνα» και του Ιπποδρόμου, όπου έχουν συναχθεί πολύτιμα συμπεράσματα για την ακμή του ιερού στα ελληνιστικά χρόνια.

Φαλαισία, Αυτοκινητόδρομος Μεγαλόπολη - Λεύκτρο - Σπάρτη

Σουλάριο

Το 2009, στο πλαίσιο κατασκευής του νέου αυτοκινητόδρομου Λεύκτρο - Σπάρτη, εντοπίστηκαν στη θέση «Άγιος Κωνσταντίνος» αρχαία οικοδομικά λείψανα που χρονολογούνται από τα τέλη του 6ου έως και το τελευταίο τέταρτο του 4ου αι. π.Χ., αλλά και νεκροταφείο βυζαντινών χρόνων.

Πετρίνα

α. Στη θέση «Αγία Ειρήνη Βελονά Πετρίνας» εντοπίστηκαν κατά τα έτη 2009-2010 αρχιτεκτονικά κατάλοιπα δύο αψιδωτών κτηρίων με υδρευτικούς και αποχετευτικούς αγωγούς, φρέαρ και κεραμικό καμίνι. Αρκετά, επίσης, είναι και τα κινητά ευρήματα, όπως πήλινες σφήνες, πήλινοι δακτύλιοι στηριγμάτων αγγείων, μήτρες ειδωλίων, πήλινες υαλοποιημένες μάζες εκκαμίνευσης που σχετίζονται με εργαστήριο κεραμικών προϊόντων. Οι εργαστηριακοί χώροι είχαν κτιστεί στη συμβολή των δύο χειμάρρων του Ευρώτα, προκειμένου με ένα πυκνό δίκτυο αγωγών και πηγαδιών να εκμεταλλεύονται και τους δύο υδατοσυλλέκτες του ποταμού. Οι εργαστηριακοί χώροι χρονολογούνται στην ύστερη ρωμαϊκή εποχή (2ος-4ος αι. μ.Χ.). Στην ίδια θέση βρέθηκαν και αρχιτεκτονικά λείψανα οικιστικής εγκατάστασης ελληνιστικών χρόνων, αλλά και κεραμική της πρώιμης εποχής του Χαλκού.

β. Στη θέση «Μοναστηριακό ρέμα Αμπελακίου Πετρίνας» βρέθηκαν κατά τα έτη 2009-2010 αρχιτεκτονικά κατάλοιπα της πρώιμης και ύστερης εποχής του Χαλκού, αλλά και της ύστερης ρωμαϊκής περιόδου. Συγκεκριμένα, εντοπίστηκαν λεπίδες οψιανών, λίθινα εργαλεία και κεραμική με γραπτή και ανάγλυφη διακόσμηση που χρονολογούν την οικιστική εγκατάσταση από την Τελική Νεολιθική έως και την πρωτοελλαδική ΙΙ περίοδο.

Εικ. 10. Παλαιόκαστρο. Ταφικό ορθογώνιο κτίσμα.

Εικ. 11. Παλαιόκαστρο. Τα αγγεία του λάκκου.

Στην ίδια θέση έχουν εντοπιστεί αρχιτεκτονικά κατάλοιπα παρόδιου βωμού-αποθέτη μυκηναϊκών χρόνων με σημαντικά κινητά ευρήματα, όπως ειδώλια τύπου Φ και Ψ, ζώων (βοοειδών), πήλινες και λίθινες χάνδρες και αποτμήματα αγγείων (κύλικες, σκύφοι, φιάλες) με γραπτή διακόσμηση. Τα κινητά ευρήματα χρονολογούνται στην υστεροελλαδική ΙΙΙΑ1 - ΙΙΙΓ περίοδο.
Τέλος, πλησίον των παραπάνω χώρων ήλθαν στο φως και αρχιτεκτονικά κατάλοιπα αγροτικής και βιοτεχνικής εγκατάστασης, αλλά και ταφές του 3ου-4ου αι. μ.Χ.

ΓΟΡΤΥΝΙΑ

Γόρτυνα
Παλαιόκαστρο
Κοντά στο Παλαιόκαστρο ήταν γνωστή από παλιά μία στήλη, διαμελισμένη σε περισσότερα κομμάτια. Ύστερα από τον πρόσφατο επαναεντοπισμό των κομματιών της, εκπονήθηκε αρχιτεκτονική και στατική μελέτη αναστήλωσης, διαμόρφωσης πρόσβασης και ανάδειξης του μνημείου και ακολούθως, η Εφορεία ξεκίνησε τις υποστηρικτικές εργασίες για τη διαμόρφωση του προς ανάδειξη χώρου. Κατά τη διάρκεια των εργασιών αυτών, το 2008, εντοπίστηκε και ερευνήθηκε μερικώς παρόδιο νεκροταφείο των ύστερων κλασικών και ελληνιστικών χρόνων. Αυτό καταλαμβάνει τη δυτική-νοτιοδυτική κλιτύ του απότομου σήμερα λόφου «Σκήπλια» ή «Στήπλια» ή στα «Μάρμαρα», σε απόσταση 1 χλμ. σε ευθεία ανατολικά-βορειοανατολικά του Παλαιοκάστρου, πάνω ακριβώς από τον υφιστάμενο αμαξιτό δρόμο που οδηγεί από το χωριό στην αρχαία Ηραία και στην Ολυμπία. Το νεκροταφείο περιλαμβάνει – εκτός από τους κοινούς τάφους – αξιόλογα ταφικά κτίσματα και το επιβλητικό ταφικό σήμα στον τύπο της στήλης, επιπλέον, δε, προσφέρει πολύτιμες πληροφορίες για τα νεκρικά έθιμα της περιοχής. Επιπλέον σχετίζεται με την αρχαία οχυρωμένη ακρόπολη του Παλαιοκάστρου, η οποία ταυτίζεται από μερίδα των επιστημόνων με το *Βουφάγιον* του Παυσανία (VIII,26,8).
Στο νοτιότερο τμήμα του νεκροταφείου ερευνήθηκαν έως σήμερα: α) το θεμέλιο ενός ορθογώνιου κτίσματος, που ενδέχεται να αποτελεί τον τάφο ενός νεκρικού μνημείου με επιβλητική πρόσοψη (εικ. 10). β) Η έδραση ενός επιτάφιου σήματος. Το θεμέλιο αυτό έφερε πιθανόν τη μνημειακή στήλη ή άλλο, παρόμοιου τύπου, μνημείο. γ) Ένας ελλειψοειδής λάκκος λαξευμένος μέσα στο φυσικό βράχο, ο οποίος ήταν γεμάτος με πέντε προσεκτικά τοποθετημένα μελαμβαφή αγγεία πόσης και οίνου (εικ. 11). Από τα αγγεία ο λάκκος χρονολογείται στα τέλη του 4ου-αρχές του 3ου αι. π.Χ. Το εύρημα πιθανόν σχετίζεται με τελετουργίες σε ανάμνηση των νεκρών που είχαν ταφεί εκεί και υπογραμμίζει τον πρωτεύοντα ρόλο του κρασιού στη συγκεκριμένη τελετή, η οποία πιθανότατα περιελάμβανε και οινοποσία.
Η αρχαία αμαξήλατη οδός που διερχόταν μπροστά από τα προαναφερθέντα ταφικά κτίσματα δεν διασώθηκε εδώ, αλλά εντοπίστηκε σε άλλο σημείο του νεκροταφείου, περίπου 100 μ. βορειότερα. Το οδόστρωμα αποτελείται από τεμάχια του τοπικού μαλακού βράχου, αργούς πλακαρούς λίθους, κομμάτια από κεραμίδια και χώμα.
Η μνημειακή στήλη είναι κατασκευασμένη από υπόλευκο ασβεστόλιθο και δεν διασώζει ίχνη ανάγλυφης ή γραπτής διακόσμησης. Στο μνημείο συναντήκουν: Το άνω τμήμα του κορμού της στήλης με την επίστεψη (εικ. 12), τεμάχιο του κορμού της, η βάση και η πλίνθος της βάσης. Το συνολικό αρχικό ύψος της ξεπερνούσε τα 4,5 μ. Τα πλησιέστερα τυπολογικά παράλληλα είναι επιβλητικές επιτάφιες στήλες από τους ταφικούς περιβόλους των υστεροκλασικών νεκροταφείων της Αττικής. Η στήλη ακολουθεί μια γενικότερη τάση που παρατηρείται – μεταξύ άλλων περιοχών – και στη δυτική

Εικ. 12. Παλαιόκαστρο. Το άνω τμήμα της στήλης.

Εικ. 13. Δημητσάνα. Γενική λήψη της ανασκαφής στο οικόπεδο Γ. Πετρόπουλου.

Εικ. 14. Δημητσάνα. Λεπτομέρεια της υποθεμελίωσης του αρχαίου τείχους.

Εικ. 15. Κουφογή Κάτω Δολιανών Κυνουρίας. Το αρχαίο λατομείο πωρολίθου.

Εικ. 16. Παράλιο Άστρος, κτήμα Δ. Κοψιαύτη. Γενική άποψη της ανασκαφής.

Εικ. 17. Παράλιο Άστρος, κτήμα Δ. Κοψιαύτη. Η βάση αττικού ιωνικού τύπου.

Αρκαδία από το τέλος της κλασικής περιόδου και εξής για μνημειοποίηση των επιτάφιων σημάτων, με απώτερο στόχο την επίδειξη και προβολή των κατόχων αυτών των τάφων και των οικογένειών τους.

Δημητσάνα

Το 2008 διεξήχθη εντός της ιδιοκτησίας Γ. Πετρόπουλου στη Δημητσάνα σωστική ανασκαφική έρευνα. Ήλθε στο φως τμήμα της υποθεμελίωσης του αρχαίου τείχους της πόλης, η οποία κατά την επικρατέστερη ερμηνεία ταυτίζεται με την Τεύθιν των αρχαίων πηγών (εικ. 13-14). Από τα ανασκαφικά δεδομένα προκύπτει πλέον η ύπαρξη δύο οικοδομικών φάσεων για το τείχος, μιας του 5ου αι. π.Χ., όπου το σύστημα τοιχοποιίας είναι το ψευδοπολυγωνικό, και μιας που τείνει προς το κανονικό πολυγωνικό, το οποίο μπορεί να χρονολογηθεί επί τη βάσει μορφολογικών στοιχείων στους υστεροκλασικούς-πρώιμους ελληνιστικούς χρόνους και συναντάται στο μοναδικό σωζόμενο πύργο εντός του οικισμού της Δημητσάνας.

ΚΥΝΟΥΡΙΑ

Βόρεια Κυνουρία

Δολιανά

Το 2006 ξεκίνησε στη θέση «Κουφογή», περί τα νοτιοδυτικά της ρωμαϊκής έπαυλης στην Εύα, η ανασκαφή του αρχαίου λατομείου πωρολίθου, που ήλθε στο φως σε δοκιμαστικές τομές (εικ. 15). Πρόκειται για λατομείο επιφανειακής εκμετάλλευσης, του οποίου η έκταση υπολογίζεται σε 12 τουλάχιστον στρέμματα. Τα ίχνη των εργαλείων που χρησιμοποιούνταν για την εξόρυξη διατηρούνται σε πολύ καλή κατάσταση και μαρτυρούν διάφορους τρόπους εξόρυξης λιθοπλίνθων. Το συγκεκριμένο μέγεθος λιθοπλίνθων εντοπίζεται και στη λεγομένη υπόστυλη αίθουσα (βασιλική) στο ρωμαϊκό συγκρότημα στην Εύα, η οποία κατά τον ανασκαφέα, Θ.Γ. Σπυρόπουλο, χρονολογείται στον 1ο αι. μ.Χ. με νεότερες προσθήκες κατά το 2ο αι. μ.Χ. Λιθόπλινθοι από ίδιο πωρόλιθο (μακροσκοπικά) κείνται και στη θέση «Κουρμέκι», πλησίον των Κάτω Δολιανών, όπου έχουν εντοπιστεί αρχαιότητες ρωμαϊκών και παλαιοχριστιανικών χρόνων.

Άστρος, θέση «Ελληνικό» (αρχαία Εύα)

Σε απόσταση 200 μ. δυτικότερα των περιφραγμένων τάφων στις δυτικές υπώρειες του «Τειχιού» στο Ελληνικό της βόρειας Κυνουρίας, στο πλαίσιο σωστικής ανασκαφής διερευνήθηκε το 2008 τάφος των μέσων του 4ου αι. π.Χ., πλούσια κτερισμένος. Η θέση του τάφου, η έκταση του παρόδιου νεκροταφείου και η σχέση του με τα άλλα ανεσκαμμένα νεκροταφεία στην περιοχή, και κυρίως με την επιβλητική ακρόπολη ύστερων κλασικών χρόνων στο «Τειχιό», καταδεικνύει τη σπουδαιότητα της θέσης αυτής της Θυρεάτιδος.

Το καλοκαίρι του 2010 εντός του γηπέδου αφών Καψάλη στο Ελληνικό, και στο πλαίσιο σωστικής ανασκαφικής έρευνας, αποκαλύφθηκε νέο τμήμα του δυτικού παρόδιου νεκροταφείου της αρχαίας Εύας. Συγκεκριμένα, αποκαλύφθηκαν δύο τάφοι, λαξευμένοι στο φυσικό βράχο με προσανατολισμό Α.-Δ. Οι ταφές ήταν κτερισμένες με αγγεία που χρονολογούνται στα τέλη του 4ου αι. π.Χ.

Παράλιο Άστρος, θέση «Άστρα»

Το 2009, στο κτήμα Δ. Κοψιαύτη, διεξήχθη σωστική ανασκαφή, λόγω της εκεί αποκάλυψης μιας μαρμάρινης, αττικού τύπου βάσης ιωνικού κίονα, η οποία μεταφέρθηκε στο Μουσείο Άστρους (εικ. 16-18).

Μέχρι στιγμής έχουν αποκαλυφθεί ισχυροί τοίχοι, κατασκευασμένοι με τη χρήση λίθων και κεραμίδων, τοιχία από στρώσεις πλίνθων και κονιάματος, υδραυλικό κονίαμα, δίσκος από υπόκαυστα, καθώς και πήλινοι αγωγοί, ενώ μόλις άρχισε να αποκαλύπτεται τμήμα δαπέδου με μεγάλου μεγέθους πήλινες πλάκες (εικ. 18). Από τα μέχρι στιγμής δεδομένα φαίνεται ότι στο χώρο κατά τους ύστερους ρωμαϊκούς χρόνους γινόταν εκτεταμένη χρήση νερού και πιθανότατα πρόκειται για λουτρικές εγκαταστάσεις.

Άγιος Ανδρέας, θέση «Νησί»

Από τις εκτεταμένες αποχωματώσεις που πραγματοποιήθηκαν υπό την εποπτεία της Υπηρεσίας στη θέση «Νησί» του Αγίου Ανδρέα, εντός της ιδιοκτησίας Δ. Αραχωβίτη, στο πλαίσιο απομάκρυνσης των αυθαίρετων κατασκευών επί

του τείχους, αποκαλύφθηκε εκτεταμένο τμήμα της αρχαίας οχύρωσης, καθώς και πύργος αυτής. Το τείχος στην περιοχή αυτή ήταν καλυμμένο με μπάζα και είχε κυριολεκτικά μετατραπεί σε ζαρντινιέρα. Σήμερα έχει αποκαλυφθεί στο σύνολό του, εντός της προαναφερθείσης ιδιοκτησίας. Πρόκειται για λαμπρή κατασκευή, πολυγωνικής τοιχοποιίας με εξαιρετικό συνταίριασμα των αρμών των επιμέρους λιθοπλίνθων. Στο σημείο αυτό της παραλίας το τείχος έχει λατομηθεί σε μεγάλο βαθμό, ενώ δύο παλαιά ασβεστοκάμινα υπάρχουν σε επαφή με το ανατολικό, παράκτιο τείχος. Το αποκαλυφθέν εντός της ιδιοκτησίας Αραχωβίτη τμήμα του τείχους μπορεί να χρονολογηθεί από μορφολογικά στοιχεία στα τέλη του 4ου αι. π.Χ.

Λεωνίδιο, θέση «Πλάκα»

Το 2010 διενεργήθηκε καθαρισμός στο τείχος της αρχαίας πόλης στη θέση «Άγιος Αθανάσιος», καθώς και δοκιμαστικές τομές στη θέση «Ευριάς», βόρεια της οχύρωσης. Από τους καθαρισμούς από τη βλάστηση που πραγματοποιήθηκαν αποκαλύφθηκε το βόρειο σκέλος σε όλο του πλέον το μήκος. Στο εσωτερικό της οχύρωσης, ο χώρος οργανώνεται μέσω ισχυρών αναλημματικών τοίχων σε άνδηρα, τα οποία κατά διαστήματα παρουσιάζουν προεξοχές, εν είδει πύργων. Διακρίνονται και θεμέλια κτηρίων. Η εικόνα παραμένει ακόμη αποσπασματική. Φαίνεται, πάντως, ότι και οι εσωτερικοί αναλημματικοί τοίχοι είναι ενταγμένοι στον εν γένει αμυντικό σχεδιασμό. Το τείχος έχει υποστεί καταστροφή στο νότιο σκέλος του, και κυρίως στο ανατολικό, όπου σώζεται η κατώτατη στρώση λίθων. Τα αποτελέσματα της διενέργειας των τομών αυτών επιβεβαιώνουν την αρχαϊκή παρουσία στην περιοχή της Πλάκας. Η παρουσία του δυναμικού κατά τον 6ο αι. π.Χ. λακωνικού εργαστηρίου κεραμικής είναι προφανής. Η μελαμβαφής κεραμική αφθονεί, αφθονούν, όμως, και σχήματα χαρακτηριστικά του εργαστηρίου, όπως για παράδειγμα, κρατήρες, λεκάνες και βέβαια λακωνικές κύλικες. Εντοπίστηκαν και κορινθιακά όστρακα της ώριμης κορινθιακής περιόδου, δηλαδή του 6ου αι. π.Χ. Ο 6ος, λοιπόν, και ο πρώιμος 5ος αι. π.Χ., φαίνεται πως αποτελούν περίοδο έντασης της ανθρώπινης δραστηριότητας στην περιοχή.

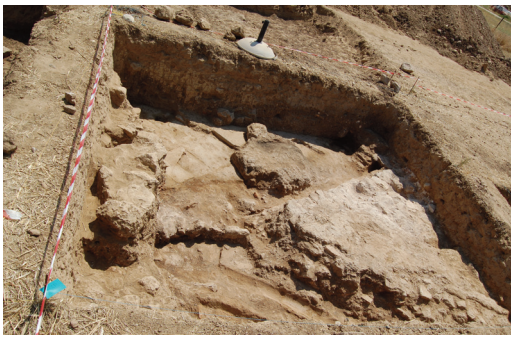

Εικ. 18. Παράλιο Άστρος, κτήμα Δ. Κοψιαύτη. Τομέας Α΄. Διακρίνεται το δάπεδο στρωμένο με πήλινες πλάκες.

Προϊστάμενος

Μιχάλης Πετρόπουλος

Ανασκαφές	*Υπεύθυνοι αρχαιολόγοι*
Τεγέα, θέση «Παλαιά Επισκοπή», Στάδιο, λόφος Αγίου Κωνσταντίνου, Επισκοπή, οικόπεδο Γ. Οικονομόπουλου	Ά.-Β. Καραπαναγιώτου
Κάνδαλος και Μανθυρέα	Στ. Φριτζίλας
Μαντίνεια, οικισμός Μηλιάς	Ά.-Β. Καραπαναγιώτου
Τρίπολη, Παλλάντιο	Στ. Φριτζίλας
Τρίπολη, θέση «Καλογερικό»	Στ. Φριτζίλας, Λ. Σουχλέρης
Βαλτέτσι, Αραχαμίτες	Στ. Φριτζίλας, Λ. Σουχλέρης
Βαλτέτσι, Μάναρη, Αμπελάκι	Λ. Σουχλέρης
Μεγαλόπολη, Μεγαλόπολη, Βελιγοστή, Περιβόλια	Στ. Φριτζίλας
Άνω Καρυές (Λύκαιον Όρος)	Μ. Πετρόπουλος, Ά.-Β. Καραπαναγιώτου, Γρ. Γρηγορακάκης, Λ. Σουχλέρης, Στ. Φριτζίλας
Σουλάριο, Πετρίνα	Λ. Σουχλέρης
Γόρτυνα, Παλαιόκαστρο	Ά.-Β. Καραπαναγιώτου
Δημητσάνα	Γρ. Γρηγορακάκης
Κυνουρία, Δολιανά, Άστρος, Άγιος Ανδρέας, Λεωνίδιο	Γρ. Γρηγορακάκης
Παράλιο Άστρος	Ε. Καλάβρια, Γρ. Γρηγορακάκης